

אסטרטגיה גלובלית ומשאבים כלכליים

עורך ינון

וההנהגה, אלא, אולי, בעיקר הודות לעצמת המשק, החברה והכלכלה מבית, ומידת העצמאות והשליטה בחומרי גלם עיקריים.

מלחמת האזרחים האמריקנית הוכרעה לטובת הצפון, עקב יתרונו הכלכלי הניכר, עצמאותו במרב חומרי הגלם, ויכולתו להטיל על הדרום בלוקדה ימית שגרמה להרעבתו.³ מלחמת העולם הראשונה – יותר משהוכרעה בחזית המערבית, הוכרעה מבית, בייחוד עקב הרעב בגרמניה, והבלוקדה הימית על נמליה, שמוטטה אותה למעשה בחוסר חומרי גלם. היה זה פריץ שטרנברג שכבר בשנת 1939 ניתח בבהירות את הסיבות לתבוסת גרמניה הנאצית, עקב המחסור הבסיסי בחומרי גלם עיקריים, בייחוד נפט אשר גרם יותר מכל לשיתוק מערכת המלחמה והכלכלה הגרמנית בסופה של המלחמה.⁴

בשנות השמונים יתמקד המאבק הגלובלי בהשגת המי-שאבים ההכרחיים למשק של המעצמות העיקריות. העולם השלישי יהיה מרחב התמרון הבין-מעצמתי ומוקדיו יהיו שניים: המפרץ הפרסי (אשר בו מחצית מעתודות הנפט בעולם) ודרומה של יבשת אפריקה (אשר בה מרב חומרי הגלם העיקריים של העולם השלישי). כאשר מביאים בחשבון את שליטתה של ברה"מ בסיביר, מסתבר שבסיביר ובדרום יבשת אפריקה מצויים כיום רוב חומרי הגלם האסטרטגיים הקריטיים ביותר בעולם: 99 אחוז מכל סוגי הפלטניום, 98 אחוז מהמנגן, 87 אחוז ממרבצי היהלומים, ו-69 אחוז מאוצרות הזהב.⁵

העצמאות היחסית של ברה"מ ברוב חומרי הגלם, לעומת התלות של המערב בייבואם מהעולם השלישי, מעידה על מאזן כוחות שלילי ביותר לרעת המערב. איגופם וכיתורם של האזורים העשירים במשאבים, הנעשה כיום על-ידי ברה"מ, והשגת שליטה בהם בשנות השמונים – תהפוך את יחסי הכוחות בעולם לחסרי משמעות, כיוון שמהפך כזה עלול לנטרל את יכולתן הצבאית של מעצמות המערב.

המערב, המספק כיום לברה"מ טכנולוגיות מתקדמות ומזון (ביחוד דגנים), גורם למעשה במו ידיו להחלשתו העצמית, שכן בכך הוא מאפשר לברה"מ לרכו את מרב עצמתה מבית, ולגבש את כוחה הגלובלי ועצמתה בעולם השלישי. אין למערב סכנה גדולה יותר לביטחונו מאשר תלותו בחומרי גלם אסטרטגיים ביותר מברה"מ; עד 1979 ייבאה ארה"ב מברה"מ 60 אחוז מהטיטניום שלה (המשמש לייצור מטוסים), ו-30 אחוז מהגז הטבעי של גרמניה-המערבית מיובא אף הוא מברה"מ.⁶

אי-תלותה של ברה"מ במרב המשאבים, מאפשר לה לרכז את העצמה הצבאית הגדולה בהיסטוריה (בכל המישורים) לשם מימוש מטרותיה. ברה"מ מסוגלת לממש כיום אופציות צבאיות מרחיקות לכת בכל מקום בעולם, כאשר המערב חסר בשלב זה יכולת ורצון להתמודד עם אתגרים כלשהם. החולשה המערבית היא בין השאר פועל יוצא של יחסי הכוחות הבסיסיים במשאבים, שאינם מכשרים טובות למערב כולו.

הדוקטרינה הסובייטית מוכתבת על סמך מציאות בסיסית זו כבר שנים רבות, והיא שואפת להביא את ברה"מ למימוש יעדי המרקסיזם, באמצעות חיוזק עצמתה והחלשתו של המערב בנקודת חולשתו העיקרית – תלותו בחומרי גלם מן העולם השלישי. האסטרטגיה הסובייטית הנה אפוא בעלת שני ממדים, חיובי ושלילי; הראשון שואף להתעצם, והאחרון – לנטרל את עצמת היריב.

שנות השמונים, שהחלו בסימן פלישת ברה"מ לאפגניסטן, תהיינה ככל הנראה שונות במהותן משנות ה־70, בהן נהנה רוב העולם המערבי מתקופה ארוכה של שלום יחסי ואי-לחמה. מספר ספרים, שיצאו לאחרונה באירופה, מנסים לתאר "מלחמת עולם שלישית" הנושאת אמנם צביון גרעיני, אך אינה חסרת דמיון לזו שקדמה לה; עיקר ההתרחשויות בה הן צבאיות, וכזירת לחמה עיקרית ממשיות לשמש מערב אירופה ומזרחה.¹

דומה כי תיאורים אלו, עם כל הרצינות והמקצועיות המצויינות את חלקם, אינם נוגעים כמעט בשורשי הדברים ובמורכבותם, ובכך מחטיאים את המטרה – הבהרת בעיות היסוד העלולות להביא לעימות גלובלי בשנות השמונים. עיקרו של משבר עולמי כזה טמון במרחביו של העולם השלישי, ושורשיו – כמאבק על השליטה במשאבים ובחומרי הגלם האסטרטגיים העיקריים הטמונים בו.

המחסור הקיים בחלק מחומרי הגלם האסטרטגיים (ולא רק בנפט) מצד אחד, והמונופול של מדינות בודדות על מרבית חומרי הגלם מצד שני הנם אחד ממוקדי המשבר העולמי. מדיניות החוץ והאסטרטגיה הכוללת של מעצמות-העל מוכתבות גם עפ"י אילוצים כלכליים וצבאיים הנובעים ממיקומם וריכוזם של חומרי הגלם באזורי העולם השלישי. משבר האנרגיה בעולם המתועש והמונופול הערבי על הנפט הנם רק חלק ממכלול רחב יותר של תפרוסת וריכוז חומרי הגלם, אשר המאבק על השליטה בהם מתרחש כבר בהווה. העובדה שיש לברה"מ עצמאות יחסית ברוב חומרי הגלם האסטרטגיים העיקריים (30 במספר), וכי אינה זקוקה לזבא אלא שבעה סוגי חומרי גלם – מקנה לה בין השאר את העליונות הצבאית היחסית על ארה"ב ברוב המישורים. עובדה זו תכתוב אף בעתיד את ממדי ההתעצמות הסובייטית מול חולשת המערב, התלוי בייבוא מרבית חומרי הגלם העיקריים, חלקם אף מברה"מ עצמה. ארה"ב תלויה בייבוא טוטלי של 24 סוגי חומרי גלם, ובייבוא חלקי ניכר של 13 חומרים נוספים, בתוכם נפט.² היסטוריונים ואסטרטגים מבינים כיום, שמלחמות מוכרעות לא רק בשדה הקרב, כתולדה של איכות הנשק, המודיעין

מדיניות זו. ליפן ואירופה התלויות טוטלית במשאבי העולם השלישי חיונית מדיניות כזו עוד יותר; וארה"ב נלחצת לכן בין אינטרסים ואילוצים כבדים ביותר אשר בפניהם לא עמדה מאז מלחמת האזרחים.⁸

עצם שליטתה של ברה"מ באזורי המפתח מעניק לה יתרון מכריע בדרך להשגת מטרתה הגלובלית – הבסת המערב. המאבק בשנות השמונים הוא לכן על עצם קיומה של החברה האנושית, ולמעשה נמצא המערב כבר כיום במאבק אכזרי על קיומו הממשי. במאבק זה נשחקים ומוקרבים בהכרח כלים משניים שאינם תורמים למאמץ המערבי בעולם השלישי. האיום הערבי על ישראל הנו אמנם מידי וקרוב, אך עם זאת משני לצד איומים ששורשים בבטחון גלובליים שמסביב לנו, בהן מעורבות בראש ובראשונה המעצמות, אך כפועל יוצא אף המדינות הקטנות. מכאן שמציאות זו, של תלות בנסיבות שמעבר לשליטתנו, תקבע כנראה יותר מכל עובדה אחרת את ביטחון ישראל ועתידה.

הערות

1. ראה, לדוגמה, ספרים שיצאו באנגליה: General Sir John Hackett, *The Third World War* (Sphere Books Ltd. London, 1979) ספר זה הוא הטוב מכולם. שאר הספרים אינם מצטיינים בניחות התהליכים. Sheffield Bidwell, *World War 3* (Hamlyn Paperbacks, London, 1978); L. Lovedas and Frank Johnson, *The Fall of Europe* (London, 1979).

גם בצרפת יצאו מספר ספרים בנושא זה. אחד מהם נכתב על-ידי שני אנשי צבא ונקרא בשם הירושימה (1979). בספר – ניתוח ענייני (לא דמוני) של בעיית הגנתה הכושלת של אירופה, והצפוי לה אם תפלוש ברית-ירשה. ספר נוסף – Francois, *La Sixieme Couleuvre* (Paris, 1979) – הוא על טהרת הדמיון, אך עולה למעשה על שאר הספרים מאחר שכלול בו ניתוח התהליכים העיקריים המתרחשים כיום בעולם.

כמירכך ראה: Robert Kaiser and Walter Pinkus, *International Herald Tribune*, Paris, 3 Sept. 1979. המחברים הגם עיתונאים שכתבו תסריט דמיוני של מלחמת עולם.

2. General George S. Brown, USAF, C-JCS, *Statement to the Congress on the Defense Posture of the United States for FY 1978, 1979...* (1978, p. 103); Drew Middleton, *New York Times*, 15.9.1979. הפרשן הצבאי הידוע השתמש בעדויות ובמסמכים רשמיים רבים, ביניהם: National Security Council, *Review of Non-Fuel Mineral Policy* (Wash. D.C., 1979) כן מצטט מידלתון שתי עדויות נכבדות בוועדת משנה של בית הנבחרים בקיץ 1979: Congressman Jim Santini (D-Nev.); Dr. Robert Kilmarx, Georgetown U. Center for Strategic and International Studies, before House Committee, Summer 1979. – Micael Morgan, *USSR's Minerals as Strategic Weapon in the Future, Defense and Foreign Affairs* (Wash. D.C.) Dec. 1979. זהו המקור העיקרי לנתונים במאמר שיש להם אימות משאר המקורות שצויינו. כן ראה: "Economy and Business" *Time Magazine*, Jan. 21, 1980. "Section-Strategic metals, Critical Choices".

3. ברוס קאטון, *מלחמת האזרחים האמריקנית* ("מערכות", תשל"ט). Fritz Sternberg, *From Nazi Sources: Why Hitler Can't Win* (N.Y. Alliance Books, 1939).

4. Morgan loc. cit. הנתונים הגם אמריקניים, ואין בהם הפרדה בין סיביר לדרום אפריקה.

5. loc. cit.

6. Admiral of the Fleet Sergei Gorshkov, *Sea Power and the State* (Moscow, 1976).

7. ראה: Henry Kissinger in *International Herald Tribune*, Paris, 1-2 Sept. 1979. בהופעה לפני מועצת נאט"ו, שרווחה בעיתונות, אמר קסינג'ר במפורש, שארה"ב לא יכולה להגן על בעלות בריתה בעימות גרעיני, ושכל דוקטרינת ההרתעה הגרעינית של המערב נבנתה למעשה על תפיסות מוטעות ואי-הבנה של הבעיות האמיתיות. הוא הזהיר, שברה"מ שתשתמש בקרב לוודאי בפוטנציאל הצבאי האדיר שלה, שהוא ללא תקדים עד כה בהיסטוריה, ושעל המערב לעשות הכל להתכונן לכך ומהר, כיוון שלברה"מ שיקולי עיתוי ופעולה משלה.

האסטרטגיה הצבאית הסובייטית נובעת משיקולים אידיאולוגיים וכלכליים-אסטרטגיים, המודגמים יפה בספרו של בונה הצי הסובייטי, האדמירל סרגיי גורשקוב.⁷ בעמדו על העובדה, ש-60 אחוז ממשאביו של העולם טמונים באוקיינוסים, פיתח גורשקוב את הצי הסובייטי הן להשגת שליטה ואפשרות ניצול משאבים אלו לטווח ארוך, והן להשגת עליונות ימית-אסטרטגית על כלל ציי המערב בכל האוקיינוסים, לעת עימות. איגופם וכיתורם של המפרץ הפרסי ודרום-אפריקה, והשליטה בנתיבי הסחר והספקת הנפט העיקריים באוקיינוסים (בייחוד בין הודו לאפריקה), הגם תוצאה ישירה של אסטרטגיה ימית מחושבת, לצד אסטרטגיה כוללת במישורים אחרים.

מאז שנות השבעים החל שלב מתקדם של חדירה סובייטית לפריפריה של אזורי היעד (לוב, אתיופיה, רד"ת ואפג' ניסטן), לצד תמיכה וחיוק של המשטרים המרקסיסטיים באפריקה (בייחוד דרומה: אנגולה, מוזמביק, וכעת גם רודויה).

עד כה התבצעו החדירה ומהלכי האיגוף והכיתור בשיטת האסטרטגיה של הגישה העקיפה נוסח לידל הארט, ללא מעורבות ישירה וללא פעולה ישירה אל היעדים, אלא באמצעות סיוע ותמיכה בכוחות קובניים (כמזה"ת ובאפ' ריקה) ובכוחות מקומיים, לצד ביצוע פעולות מלחמה על-ידי שליח (אמנם למטרות משניות בשלב זה), כמו בפלישה לחבל שאבא (1978). בו מרוכזים מרבית מרבצי הקובלט בעולם. (בעקבות פעולה זו עלה מחירו של הקובלט, כך שבמכירתו הישירה למערב הרוויחו הסובייטים מטבע חוץ רב).

הפלישה לאפגניסטן מהווה אות לשלב חדש ושונה של מעורבות סובייטית גסה בשולי האזור הרגיש של המפרץ הפרסי. בשנות השמונים יעמיקו הסובייטים ככל הנראה את התעצמותם הישירה והמסיבית באזורי המפתח, וייתכן שינסו גם לממש את יכולתם ועדיפותם הכוללת בעימות עם המערב, על-ידי שימנעו ממנו קבלת חומרי גלם חיוניים. עליונותם הצבאית של הסובייטים באזורים הקריטיים למערב הנה עובדה.

המערב וארה"ב, המודעים לחולשתם האסטרטגית-כלכלית כבר מראשית שנות השבעים, פועלים בנפרד וביחד לרחיית הקץ על-ידי הסכמי סאל"ט, מדיניות ה'טאנט, ובעיקר על-ידי ניסיון להשפיע בעולם השלישי, ולמנוע חדירה סובייטית בחלקים ממנו.

אסטרטגיה מערבית זו היא הגנתית ונואשת בעצם מהותה, וכאן חסרונה לעומת האסטרטגיה התוקפנית והמתקדמת של ברה"מ, שבשלב זה פועל הזמן לטובתה. דוקטרינת ברוקינגס היא ביטוי למדיניות המערב כולו, ומיקודה בהסדר הסכסוך באזורנו לא נובע אפוא מצורכי הערבים וישראל בשלום, אלא משאיפת המערב למנוע חדירה והשפעה סובייטית, וזאת על-ידי "רכישת" הערבים והעולם המוסלמי.

פתרון הבעיה הפלסטנינית והשלום עם מצרים אינם אלא אמצעי להשגת מטרת הרבה יותר מרחיקות לכת מבחינתה של ארה"ב, מטרת שאפשר ואינן ניתנות כלל להשגה. ריכוז משאבי הנפט במדינות ערב ומשאבים אחרים באפריקה ואסיה מחייב מדיניות אמריקנית המתקרבת לעולם השלישי על מרכיביו, ובתוך כך גורסת למעשה את נטרולם של הבעיות, או בעלי הברית שמפריעים למימוש